

سیمای نشر کتاب در ایران پس از پیروزی انقلاب اسلامی (۱۳۵۸-۱۳۸۶)

■ داریوش مطلبی*

دانشجوی دکتری کتابداری و اطلاع رسانی دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات

چکیده

امروزه نشر کتاب، یکی از مهم‌ترین فعالیت‌های فرهنگی و اقتصادی جهان محسوب می‌شود. نشر هم به دلیل اهمیت جایگاه اطلاع‌رسانی و ارتقای سطح فرهنگ عمومی و هم به دلیل نقش اقتصادی آن در اشتغال‌زایی، جذب سرمایه و عرضه و تقاضای بین‌المللی، همواره مورد توجه دولتمردان، برنامه‌ریزان و عامه مردم بوده است. بررسی وضعیت نشر کتاب می‌تواند عامل مهمی در شناخت نقاط قوت و ضعف این صنعت و راهبردی مناسب برای فعالیت‌های آتی حوزه نشر باشد. مقاله حاضر با هدف آگاهی از سیر تحولات نشر کتاب و فعالیت ناشران در سال‌های پس از پیروزی انقلاب اسلامی و تهیه منبع اطلاعاتی و آماری مناسب در حوزه نشر تدوین شده است. در این مقاله وضعیت نشر کتاب بین سال‌های ۱۳۵۸-۱۳۸۶ از نظر وضعیت انتشار، چاپ اول و مجدد، تالیف و ترجمه، تهران و شهرستان و نیز سهم هر کدام از حوزه‌های موضوعی مورد بررسی قرار گرفته است؛ در ادامه وضعیت فعالیت ناشران و میزان فعالیت آنها مورد مطالعه قرار گرفته است.

کلیدواژه: نشر کتاب، ناشر، نشر ایران، انقلاب اسلامی.

از یک نسل و دوره به نسل‌ها و دوره‌های دیگر، یا همه اینها
با هم (آذرننگ، ۱۳۷۸، ص ۱۲۳).

مقدمه

نشر کتاب آیین تمام‌نمای رشد مدنیت، فرهنگ و تمدن بشری است و یکی از شاخص‌های اصلی برای سنجش رشد و توسعه جامعه در دنیای امروز به‌شمار می‌رود. توجه ویژه سیاست‌مداران و برنامه‌ریزان کشورهای مختلف جهان به عرصه نشر به‌ویژه نشر کتاب، نشان از اهمیت صنعت نشر در دنیای امروز دارد. در دسترس بودن آمارهای نشر کمک بسیار مهمی برای برنامه‌ریزی‌های کلان فرهنگی است و بدون آن و بدون داشتن اطلاعات نشر در سال‌های گذشته امکان برنامه‌ریزی بلندمدت و واقع‌بینانه امکان‌پذیر نخواهد بود. در این مقاله تلاش می‌شود وضعیت نشر کتاب در سال‌های پس از پیروزی انقلاب اسلامی، مورد بررسی قرار گیرد.

نشر نقطه‌ای است که در آن نیازهای فرهنگی جامعه، ضرورت‌های اقتصادی، امکانات فنی، اهداف و اغراض گروه‌های مختلف اجتماعی، فکر، اندیشه، علم، هنر، عاطفه و بسیاری از چیزهای دیگر، به هم گره خورده است. نشر کتاب امروزه یکی از بزرگترین فعالیت‌های فرهنگی و اقتصادی است. چاپ و نشر، هم به دلیل اهمیت جایگاه اطلاع‌رسانی و ارتقای سطح فرهنگ عمومی و هم به دلیل نقش اقتصادی آن در اشتغال‌زایی، جذب سرمایه، عرضه و تقاضای بین‌المللی همواره مورد توجه ویژه دولتمردان، برنامه‌ریزان و عامه مردم بوده است (نظربلند، ۱۳۸۴، ص ۴).

نشر کتاب در ساده‌ترین صورت آن، تکثیر اثری است به کمک یکی از شیوه‌های تولید چاپی بر روی کاغذ و توزیع و پخش آن به قصد انتقال؛ انتقال از یک یا چند ذهن به ذهن‌های بسیار، یا انتقال از یک جامعه به جامعه‌های دیگر، یا از یک فرهنگ و تمدن به فرهنگ‌ها و تمدن‌های دیگر، یا

بیان مسئله

نشر کتاب به‌عنوان یکی از شاخص‌های توسعه فرهنگی و اجتماعی در بستر زمان، تغییرات و فراز و نشیب‌ها زیادی را

شاهد بوده است. این تغییرات گاه با تغییر و تحولات سیاسی، اجتماعی و فرهنگی همزمان بوده و گاه با تغییرات اقتصادی حاکم بر اقتصاد هر کشوری دچار تغییر و تحول شده است. بعد از پیروزی انقلاب اسلامی با توجه به تحولات اساسی که در شرایط حاکم بر جامعه ایران ایجاد شده بود، نشر هم تغییرات اساسی هم از نظر کمی و هم کیفی داشته است. رخدادهای مختلفی از جمله پیروزی انقلاب اسلامی، جنگ تحمیلی عراق علیه ایران، تحریم‌های اقتصادی، تغییر در گرایش‌های فکری و فرهنگی مردم جامعه، دوران سازندگی پس از جنگ و دوران اصلاحات، تحولات اساسی در نشر را ایجاد کرده و نشر را تحت تاثیر قرار داده است. بررسی کمی نشر کتاب در سال‌های پس از پیروزی انقلاب اسلامی ضمن کمک به سیاست‌گذاران و دست‌اندرکاران نشر کشور، برای شناخت بهتر وضعیت نشر، می‌تواند برای سیاست‌گذاری جامع در عرصه علم و اتخاذ تصمیماتی سنجیده‌تر در این سطح، آگاهی از روند تغییرات این شاخص در کنار سایر شاخص‌های تولید علم، راهنمای مناسبی باشد. در این تحقیق تلاش می‌شود وضعیت نشر از نظر شاخص‌های مختلف نظیر میزان تولید کتاب و سیر رشد آن در سال‌های پس از انقلاب اسلامی، تألیف و ترجمه، چاپ اول و مجدد، انتشار در تهران و شهرستان، انتشار کتاب در حوزه‌های مختلف موضوعی و وضعیت فعالیت ناشران مورد مطالعه قرار گیرد.

اهداف تحقیق

در این مقاله که بر مبنای نتایج اجرای یک طرح پژوهشی تدوین شده است، تلاش خواهد شد توصیف و تحلیلی از «آمار نشر کتاب و تعداد ناشران فعال در سال‌های پس از پیروزی انقلاب اسلامی» ارائه گردد. در واقع هدف از اجرای طرح پژوهشی مذکور و انتشار نتایج آن، تهیه منبعی از اطلاعات و آگاهی درباره سیر تحولات نشر کتاب در سال‌های پس از پیروزی انقلاب اسلامی است تا با شیوه‌ای علمی، مبنایی برای راهنمای سیاست‌ها و تصمیم‌گیری‌های آینده فراهم شود. در ادامه سایر اهداف به اختصار ذکر می‌شود:

شناسایی وضعیت کمی نشر کتاب در سال‌های ۱۳۵۸-۱۳۸۶
شناسایی وضعیت نشر کتاب‌های تألیف و ترجمه و چاپ اول و مجدد، در سال‌های ۱۳۵۸-۱۳۸۶
بررسی سهم هر یک از حوزه‌های موضوعی در سال‌های ۱۳۵۸-۱۳۸۶
بررسی تعداد ناشران فعال در سال‌های ۱۳۵۸-۱۳۸۶ و

میزان فعالیت آنها

بررسی وضعیت ناشران تهرانی و شهرستانی در انتشار کتاب در سال‌های ۱۳۵۸-۱۳۸۶

پرسش یا پرسش‌های ویژه:

انتشار کتاب به‌لحاظ کمی در بین سال‌های ۱۳۵۸-۱۳۸۶ چه وضعیتی داشته است؟

انتشار کتاب از نظر تألیف و ترجمه، چاپ اول و مجدد، تهران و شهرستان و حوزه‌های موضوعی بین سال‌های ۱۳۵۸-۱۳۸۶ چه وضعیتی داشته است؟

وضعیت مشارکت ناشران و ناشران تهرانی و شهرستانی در بین سال‌های ۱۳۵۷-۱۳۸۶ چگونه بوده است؟

روش تحقیق

این تحقیق از نوع مطالعات اسنادی است و از منابع اطلاعاتی تولید شده استفاده شده است.

ابزارهای گردآوری داده‌ها:

در این تحقیق برای سرشماری آمار نشر کتاب منابع زیر مطالعه گردید:

بانک اطلاعاتی سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران

بانک اطلاعاتی خانه کتاب

سالنامه آماری یونسکو

سایت‌های اطلاع‌رسانی دیگر

با بررسی و مطالعه قابلیت‌ها و آمار موجود در هر کدام از مراجع مذکور در نهایت بانک اطلاعاتی خانه کتاب، کامل‌ترین بانک اطلاعاتی حوزه کتاب تشخیص داده شد و آمار موجود از این بانک اطلاعاتی استخراج شده است. ارسال نسخه‌ای از کتاب‌های منتشر شده از طریق وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی و ادارات کل فرهنگ و ارشاد اسلامی به خانه کتاب سبب شده تا بانک اطلاعاتی این موسسه از بالاترین میزان کتاب‌های منتشر شده در فاصله زمانی تحقیق حاضر برخوردار باشد.

جامعه آماری:

جامعه مورد مطالعه شامل کلیه کتاب‌های منتشر شده در فاصله سال‌های ۱۳۵۸ تا ۱۳۸۶ است.

در واقع هدف از اجرای طرح پژوهشی مذکور و انتشار نتایج آن، تهیه منبعی از اطلاعات و آگاهی درباره سیر تحولات نشر کتاب در سال‌های پس از پیروزی انقلاب اسلامی است

شیوه تجزیه و تحلیل داده‌ها:

ایران، با وجود فراز و نشیب‌هایی که داشته، با رشد نسبتاً خوبی همراه بوده است. افت و خیزها بیشتر در دهه اول بعد از پیروزی انقلاب اسلامی بوده، و در دهه‌های دوم و سوم شاهد ثبات کمی و کیفی، همچنین رشد قابل قبولی در تمام حوزه‌های موضوعی هستیم. ناشران در دهه سوم نسبت به دهه اول و دوم حرفه‌ای‌تر شده‌اند و بر تعداد ناشرانی که پرکارتر هستند، سال به سال افزوده شده است و هر چه به سال ۱۳۸۶ نزدیکتر می‌شویم، بر تعداد ناشران که بالای ۵۰ عنوان کتاب منتشر می‌کنند افزوده می‌شود و از تعداد ناشرانی که زیر ۵ عنوان کتاب منتشر کرده‌اند، کاسته شده است.

روش‌های آماری توصیفی مانند محاسبه درصد، فراوانی، میانگین و حداقل نمره.

تعاریف مفهومی و عملیاتی

نشر: مرحله‌ای که برای چاپ یک کتاب و رساندن آن به دست مصرف‌کننده باید طی شود.

ناشر: شخص حقیقی یا حقوقی که با اخذ پروانه نشر [از وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی] به‌عنوان یک مرکز و موسسه فرهنگی می‌تواند نسبت به چاپ و فروش کتاب اقدام کند.

ناشران فعال: منظور اشخاص حقیقی یا حقوقی که دارای پروانه نشر از وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی هستند و حداقل یک کتاب در سال منتشر کرده‌اند.

نشر کتاب در سال‌های بعد از انقلاب اسلامی ایران، با وجود فراز و نشیب‌هایی که داشته، با رشد نسبتاً خوبی همراه بوده است

وضعیت نشر کتاب بین سال‌های ۱۳۵۸-۱۳۸۶

جدول شماره ۱، اطلاعات کتاب‌های منتشر شده بین سال‌های ۱۳۵۸-۸۶ را شامل می‌شود. اشاره به این مسئله ضروری است که اطلاعات مربوط به سال ۱۳۵۷، به دلیل ناقص بودن اطلاعات این سال در بانک اطلاعاتی موسسه خانه کتاب (۲۷۷ عنوان)، کتابخانه ملی ایران و سایر بانک‌های اطلاعاتی، همچنین نبود اطلاعات معتبری که بتوان به آن استناد کرد، مورد بررسی و تحلیل قرار نگرفته است. شواهدی وجود دارد که نشان از نشر تعداد بسیار زیادی کتاب در سال ۱۳۵۷ با توجه به تحولات اجتماعی و سیاسی دوران انقلاب اسلامی دارد، ولی در بیشتر مواقع مشخص نیست این آمار از چه منبع و بانک اطلاعاتی استخراج شده‌اند؛ به‌عنوان مثال رؤیایی و حمیدی (۱۳۸۷، ص ۶) در پژوهش خود، تعداد کتاب‌های سال ۵۷ را ۴۵۰۴ عنوان ذکر کرده‌اند ولی مشخص نکرده‌اند که این اطلاعات را از چه منبعی استخراج کرده‌اند؛ با توجه به استناد پژوهش حاضر به آمارهای خانه کتاب و ناقص بودن اطلاعات مربوط به سال ۱۳۵۷، این سال مورد بررسی قرار نگرفته است.

تألیف: نوشتن کتاب یا خلق اثری در موضوعات علمی، ادبی، فرهنگی و غیره از سوی یک یا چند نفر، اعم از اینکه منتشر شده باشد یا نشده باشد (تعاریف و مفاهیم واژه‌ها ...، ۱۳۸۱، ص ۱۲)؛ در این تحقیق به تمامی آثار منتشر شده‌ای اطلاق می‌شود که ترجمه نباشد، آثاری چون، تصحیح، گردآوری، تحقیق، شعر و نظایر آن.

کتاب: نشریه‌ای غیر ادواری است که با تعداد اوراق معتدبه، نوشته یا چاپ و به‌طور مستقل صحافی شود (تعاریف و مفاهیم واژه‌ها ...، ۱۳۸۱، ص ۳۶)؛ در تحقیق حاضر تنها کتاب‌هایی بررسی شده است که مجوز نشر از وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی داشته‌اند.

حوزه‌های موضوعی کتاب‌ها: دسته‌بندی استفاده شده در بانک اطلاعاتی موسسه خانه کتاب، بر اساس نظام رده‌بندی دهدهی دیویی است؛ در این تحقیق موضوعات ده‌گانه رده‌بندی دهدهی دیویی شامل: کلیات، فلسفه و روانشناسی، دین، علوم اجتماعی، زبان، علوم محض (طبیعی و ریاضیات)، علوم کاربردی، هنر، ادبیات، تاریخ و جغرافیا در نظر گرفته شده است، با این تفاوت که کتاب‌های کودکان و نوجوانان - با توجه به اهمیت آنها برای پژوهشگران و صاحب‌نظران و ناشران - از سایر رده‌ها جدا شده و به‌عنوان یک حوزه موضوعی مستقل در نظر گرفته شده است و مجموعاً یازده رده موضوعی مورد توجه پژوهشگر قرار گرفته است.

یافته‌های پژوهشی

با بررسی کلی آمارهای ارائه شده در پژوهش حاضر مشخص می‌شود که نشر کتاب در سال‌های بعد از انقلاب اسلامی

اطلاعات ارائه شده در این جدول نشان می‌دهد بین سال‌های ۱۳۵۸ تا ۸۶ در مجموع ۵۰۲۰۷۵ (چاپ اول و مجدد) عنوان منتشر شده است و جز در برخی از سال‌ها رشد نسبتاً خوب انتشار کتاب‌ها را شاهد هستیم. بیشترین میزان رشد کتاب نسبت به سال قبل در سال ۱۳۶۱ با ۱۴۲/۷ درصد (۳۵۸۰ عنوان) و سپس سال ۱۳۶۸ با ۱۱۲/۴ درصد (۷۳۵۰ عنوان) اتفاق افتاده است و بیشترین رشد منفی انتشار کتاب را در سال ۱۳۶۵ با ۲۶/۸- درصد (۴۰۴۵ عنوان) و پس از آن در سال ۱۳۶۷ با ۲۱/۱۱- درصد (۳۴۶۱ عنوان) را شاهد هستیم. کتاب‌های منتشر شده در ۱۳۵۸ تعداد ۱۸۶۲ عنوان بوده که

در دهه اول انقلاب اسلامی شاهد نواسانات بیشتری در حوزه نشر کتاب نسبت به دو دهه دوم پیروزی انقلاب اسلامی هستیم و در این دو دهه رشد نسبی خوبی را شاهد هستیم

وضعیت انتشار کتاب به تفکیک موضوع

بین سال‌های ۱۳۵۸ تا ۱۳۸۶ مجموع شمارگان کتاب ۲۳۵۵۷۵۱۵۲۲ نسخه بوده است. بیشترین شمارگان در سال‌های ۱۳۸۵ با ۲۲۸۵۵۸۳۵۳ و ۱۳۸۴ با ۲۲۷۹۶۸۳۸۷ نسخه بوده است. در بین سال‌های مورد نظر پژوهش حاضر بیشترین رشد شمارگان نسبت به سال قبل، به ترتیب در سال‌های ۱۳۶۱ (۸۶۸/۵ درصد) و ۶۲ (۴۴۵/۵ درصد) و بیشترین رشد منفی مربوط به سال‌های ۱۳۶۷ (۳۴/۱ درصد) و ۶۵ (۲۷/۶ درصد) بوده است. متوسط شمارگان کتاب با گذشت زمان سیر نزولی داشته و از تعداد ۱۲۴۶۳ نسخه در سال ۱۳۵۸ به ۳۸۹۴ نسخه در سال ۱۳۸۶ رسیده است.

جدول ۲ توزیع فراوانی کتاب‌های منتشر شده بین سال‌های ۱۳۵۸-۱۳۸۶ به تفکیک موضوع

سال	تولید و توزیع	تولید داخلی	تولید خارجی	مجموع	تولید داخلی	تولید خارجی	مجموع	تولید داخلی	تولید خارجی	مجموع	تولید داخلی	تولید خارجی	مجموع
۱۳۵۸	۹۵	۲۲۵	۲۳۰	۴۵۵	۷۱۱	۲۱	۷۳۲	۱۵	۲۱	۳۶	۱۸۲	۱۵	۱۹۷
۱۳۵۹	۳۳	۲۱۲	۱۶۶	۳۹۱	۵۱	۷۴	۱۲۵	۲۲	۲۲	۴۴	۱۶۴	۲۲	۱۸۶
۱۳۶۰	۱۲۱	۱۸۳	۱۵۹	۴۶۳	۲۰۲	۷۷	۲۷۹	۲۲	۲۲	۴۴	۱۷۸	۲۲	۲۰۰
۱۳۶۱	۲۶۱	۳۸۱	۲۸۶	۹۲۸	۱۰۷	۱۵۲	۲۵۹	۵۸	۲۸۶	۳۴۴	۲۸۱	۲۶۱	۵۴۲
۱۳۶۲	۳۹۵	۵۱۱	۳۱۰	۱۲۱۶	۲۲۲	۲۲۸	۴۵۰	۲۰۰	۳۱۰	۵۱۰	۱۰۰	۱۱۰	۲۱۰
۱۳۶۳	۱,۰۲۲	۲۲۶	۱,۲۴۸	۲,۴۹۶	۲۱۶	۲۵۲	۴۶۸	۲۶۶	۲۶۶	۵۳۲	۱,۲۴۸	۲۲۶	۱,۴۷۴
۱۳۶۴	۸۹۱	۲۹۱	۱,۱۸۲	۲,۳۶۴	۲۲۸	۲۲۲	۴۵۰	۲۰۰	۲۲۲	۴۲۲	۸۸	۲۲۲	۳۱۰
۱۳۶۵	۸۱۱	۲۹۵	۱,۱۰۶	۲,۲۰۲	۲۲۸	۱۷۰	۳۹۸	۲۰۲	۲۸۹	۴۹۱	۵۸	۲۸۹	۳۴۷
۱۳۶۶	۸۸۲	۳۳۰	۱,۲۱۲	۲,۴۲۴	۲۲۲	۲۲۵	۴۴۷	۱۷۲	۲۵۴	۴۲۶	۸۸	۲۲۶	۳۱۴
۱۳۶۷	۴۵۲	۲۲۶	۶۷۸	۱,۳۵۶	۱۷۲	۲۱۵	۳۸۷	۱۵۲	۲۲۶	۳۷۸	۲۲	۲۲۶	۲۴۸
۱۳۶۸	۸۱۲	۵۲۶	۱,۳۳۸	۲,۶۷۶	۲۱۴	۲۱۴	۴۲۸	۲۵۲	۱,۳۳۸	۱,۵۹۰	۱۱۸	۲۱۴	۱,۳۰۲
۱۳۶۹	۲۷۵	۲۲۶	۱,۲۹۸	۲,۷۹۹	۲۲۸	۲۰۵	۴۳۳	۳۸۱	۱,۲۹۸	۱,۶۷۹	۱۷۹	۲۲۰	۲,۰۰۹
۱۳۷۰	۲۶۱	۲۱۲	۱,۳۳۷	۲,۸۱۰	۲۲۲	۲۲۷	۴۴۹	۲۲۲	۱,۳۳۷	۱,۵۵۹	۲۲۶	۲۰۸	۲,۲۸۴
۱۳۷۱	۲۹۹	۲۲۶	۱,۳۹۸	۲,۹۲۳	۲۲۲	۲۲۵	۴۴۷	۲۲۲	۱,۳۹۸	۱,۶۲۰	۲۰۹	۲۲۲	۲,۰۶۱
۱۳۷۲	۱,۳۱۰	۲۱۲	۱,۵۰۲	۳,۰۲۴	۲۲۲	۲۲۵	۴۴۷	۲۲۲	۱,۵۰۲	۱,۷۲۴	۲۲۲	۲۰۹	۲,۱۳۳
۱۳۷۳	۱,۱۱۱	۲۱۲	۱,۳۲۳	۲,۶۴۶	۲۲۲	۲۲۲	۴۴۴	۲۲۲	۱,۳۲۳	۱,۵۴۵	۲۲۲	۲۰۹	۲,۱۳۳
۱۳۷۴	۱,۳۲۶	۲۲۲	۱,۵۴۸	۳,۱۰۶	۲۲۲	۲۲۲	۴۴۴	۲۲۲	۱,۳۲۳	۱,۵۴۵	۲۲۲	۲۰۹	۲,۱۳۳
۱۳۷۵	۲,۲۸۸	۲۲۲	۲,۵۱۰	۴,۰۲۰	۲۲۲	۲۲۲	۴۴۴	۲۲۲	۲,۵۱۰	۲,۷۳۲	۲۲۲	۲۰۹	۲,۹۴۱
۱۳۷۶	۲,۸۷۷	۲۲۲	۳,۰۹۹	۶,۰۰۰	۲۲۲	۲۲۲	۴۴۴	۲۲۲	۳,۰۹۹	۳,۳۲۱	۲۲۲	۲۰۹	۳,۵۳۰
۱۳۷۷	۲,۶۱۱	۲۲۲	۲,۸۳۳	۵,۶۶۶	۲۲۲	۲۲۲	۴۴۴	۲۲۲	۲,۸۳۳	۳,۰۵۵	۲۲۲	۲۰۹	۳,۲۶۶
۱۳۷۸	۲,۱۰۰	۲۲۲	۲,۳۲۲	۴,۶۴۴	۲۲۲	۲۲۲	۴۴۴	۲۲۲	۲,۳۲۲	۲,۵۴۴	۲۲۲	۲۰۹	۲,۷۵۳
۱۳۷۹	۲,۵۵۷	۲۲۲	۲,۷۷۹	۵,۳۳۶	۲۲۲	۲۲۲	۴۴۴	۲۲۲	۲,۷۷۹	۳,۰۰۱	۲۲۲	۲۰۹	۳,۲۱۱
۱۳۸۰	۲,۹۹۹	۲۲۲	۳,۲۲۱	۶,۲۲۰	۲۲۲	۲۲۲	۴۴۴	۲۲۲	۳,۲۲۱	۳,۴۴۳	۲۲۲	۲۰۹	۳,۶۵۴
۱۳۸۱	۳,۳۶۶	۲۲۲	۳,۵۸۸	۷,۱۵۴	۲۲۲	۲۲۲	۴۴۴	۲۲۲	۳,۵۸۸	۳,۸۱۰	۲۲۲	۲۰۹	۴,۰۲۱
۱۳۸۲	۳,۶۶۶	۲۲۲	۳,۸۸۸	۷,۵۵۴	۲۲۲	۲۲۲	۴۴۴	۲۲۲	۳,۸۸۸	۴,۱۱۰	۲۲۲	۲۰۹	۴,۳۳۹
۱۳۸۳	۳,۸۱۱	۲۲۲	۴,۰۳۳	۷,۸۴۴	۲۲۲	۲۲۲	۴۴۴	۲۲۲	۴,۰۳۳	۴,۲۵۵	۲۲۲	۲۰۹	۴,۴۶۴
۱۳۸۴	۴,۰۲۱	۲۲۲	۴,۲۴۳	۸,۲۶۴	۲۲۲	۲۲۲	۴۴۴	۲۲۲	۴,۲۴۳	۴,۴۶۵	۲۲۲	۲۰۹	۴,۶۷۴
۱۳۸۵	۴,۲۰۹	۲۲۲	۴,۴۳۱	۸,۶۴۰	۲۲۲	۲۲۲	۴۴۴	۲۲۲	۴,۴۳۱	۴,۶۵۳	۲۲۲	۲۰۹	۴,۸۶۲
۱۳۸۶	۴,۳۰۹	۲۲۲	۴,۵۳۱	۸,۸۴۰	۲۲۲	۲۲۲	۴۴۴	۲۲۲	۴,۵۳۱	۴,۷۵۳	۲۲۲	۲۰۹	۴,۹۶۲
جمع	۶۹,۶۱۷	۲,۵۲۸	۷۱,۱۴۵	۱۴۳,۱۸۰	۲,۵۲۸	۲,۵۲۸	۵,۰۵۶	۲,۵۲۸	۲,۵۲۸	۵,۰۵۶	۲,۵۲۸	۲,۵۲۸	۵,۰۵۶

کتاب‌های اطلاعاتی و کتاب‌های تخصصی

موضوع‌های فلسفه ۱۸۳۱۳ (۳٫۷ درصد)، علوم اجتماعی ۴۶۵۵۴ (۹/۳ درصد)، زبان ۳۴۴۹۶ (۶/۹ درصد)، علوم محض ۳۸۹۳۵ (۷/۸ درصد)، علوم کاربردی ۶۴۳۶۰ (۱۲/۹ درصد) و تاریخ و جغرافیا ۲۵۳۸۲ (۵/۱ درصد).

بین سال‌های ۱۳۵۸-۱۳۶۶ کتاب‌های مربوط به حوزه موضوعی دین با ۸۱۹۲ (۲۴/۱ درصد) در صدر و پس از آن موضوع‌های ادبیات با ۵۲۷۴ عنوان (۱۵/۵ درصد) و کودک و نوجوان با ۴۰۳۵ (۱۱/۸ درصد) در رتبه‌های بعدی بیشترین تعداد کتاب‌ها قرار دارند. موضوع‌های کلیات با ۵۹۷ (۱/۸ درصد) و فلسفه با ۱۰۴۵ (۳/۱ درصد) به ترتیب کمترین تعداد کتاب‌های را به خود اختصاص داده‌اند.

در دهه دوم بعد از انقلاب، بین سال‌های ۱۳۶۸-۷۶ مجدداً رده دین با ۱۸۶۴۱ عنوان و ۲۰/۴ درصد کل عناوین بیشترین کتاب‌های منتشر شده را به خود اختصاص داده و پس از آن، رده ادبیات با ۱۴۸۸۶ (۱۶/۳ درصد) و رده علوم کاربردی با ۱۱۶۸۵ (۱۲/۸ درصد) عنوان در رده‌های بعدی قرار گرفته‌اند و علوم کاربردی از نظر رشد بر رده کودک و نوجوان پیشی گرفته است. رده‌های کلیات با ۲۶۱۲ عنوان (۲/۹ درصد) و فلسفه با ۳۴۸۲ عنوان (۳/۸ درصد) در پایین‌ترین رده‌های از نظر تعداد عناوین قرار دارند.

در دهه سوم بعد از انقلاب، بین سال‌های ۱۳۷۷-۸۶ همچنان رده دین با ۷۶۵۰۳ (۲۰/۴ درصد) عنوان پیش‌تاز و رده‌های کودک و نوجوان با ۵۴۱۱۳ (۱۴/۴ درصد) عنوان و ادبیات ۴۸۵۷۳ (۱۲/۹ درصد) عنوان در رده‌های بعدی قرار دارند؛ و رده‌های هنر با ۱۱۸۵۸ عنوان در پایین‌ترین رتبه از نظر تعداد عناوین و کلیات با ۱۱۹۴۳ (۱۳/۸ درصد) بالاتر از رده هنر قرار دارد.

کتاب‌های کودک و نوجوان ۴۶/۸ درصد میانگین رشد در بین سال‌های ۱۳۵۷-۸۶، بیشترین میانگین رشد را نسبت به سایر موضوعات داشته و پس از آن موضوعات کلیات با ۳۹/۳ درصد، زبان با ۳۲/۴ درصد و ادبیات با ۳۱/۱ درصد قرار دارند. موضوعات فلسفه با ۱۷/۸ درصد، دین با ۱۶/۳ درصد، تاریخ و جغرافیا با ۱۳/۲ درصد و علوم اجتماعی با ۱۱/۷ درصد در رتبه‌های پایینی قرار دارند.

بین سال‌های ۱۳۵۸-۱۳۶۶ کتاب‌های کودک و نوجوان با میانگین ۸۴/۱ درصد رشد بیشترین رشد را نسبت به سایر حوزه‌ها داشته‌اند. پس از آن موضوعات کلیات (۷۷/۶ درصد)، زبان (۷۰ درصد)، علوم محض با (۴۱ درصد)، علوم کاربردی (۳۹/۳ درصد)، هنر (۳۵/۲ درصد)، ادبیات (۳۱/۱ درصد)، دین

(۲۰/۲ درصد)، فلسفه (۱۹/۶ درصد)، تاریخ و جغرافیا (۱۰/۵ درصد) و موضوع علوم اجتماعی ۳- درصد رشد منفی داشته است.

آمارهای حاکی از آن است که بین سال‌های ۱۳۶۷-۷۷ همچنان کتاب‌های کودکان و نوجوانان با میانگین رشد ۵۱ درصدی در رتبه اول، و ادبیات با ۴۸/۳ درصد در رتبه دوم و تاریخ و جغرافیا با ۱،۱۴ درصد در رده آخر قرار دارد. میانگین رشد سایر حوزه‌های موضوعی عبارتند از: کلیات (۳۱/۳ درصد)، علوم محض (۲۴/۲ درصد)، زبان (۲۱/۶ درصد)، فلسفه (۱۸/۹ درصد)، هنر (۱۸/۸ درصد)، دین (۱۵/۴ درصد) و علوم کاربردی (۱۴/۷ درصد).

وضعیت میانگین رشد در سال‌های ۱۳۷۷-۸۶ علوم اجتماعی با میانگین رشد ۱۹/۳ درصد بیشترین میانگین رشد و کودک و نوجوان - با وجود میانگین رشد بسیار مطلوبش در دو دوره قبل - کمترین میانگین رشد را با ۱۲/۱ درصد دارا بوده است. میانگین رشد سایر حوزه موضوعی به ترتیب عبارت بودند از: علوم کاربردی (۱۷ درصد)، کلیات (۱۶/۷ درصد)، فلسفه (۱۵/۴ درصد)، تاریخ و جغرافیا (۱۴/۵ درصد)، دین و ادبیات (۱۳/۹ درصد)، زبان (۱۳/۳ درصد)، هنر (۱۳/۲ درصد) و علوم محض (۱۲/۷ درصد).

وضعیت انتشار کتاب‌های از نظر تالیف و ترجمه، چاپ اول و

مجدد و محل نشر به تفکیک موضوع

مطالعه آمارهای ارائه شده در جدول شماره ۳ نشان می‌دهد بین سال‌های ۱۳۵۸-۸۶ سهم کتاب‌های چاپ اول به چاپ مجدد در حوزه‌های مختلف موضوعی متفاوت است، به طوری که سهم چاپ اول نسبت به چاپ مجدد در حوزه کودک و نوجوان ۴۲/۳ (۲۹۴۶۱ عنوان) درصد به ۵۷/۷ (۴۰۲۳۶ عنوان)؛ کلیات ۵۴ (۸۲۰۳) به ۴۶ (۶۹۵۰)؛ فلسفه و روانشناسی ۴۶ (۸۵۰۱) به ۵۴ (۹۸۱۲)؛ دین ۵۰/۱ (۵۱۷۶۲) به ۴۹/۹ (۵۱۵۷۴)؛ علوم اجتماعی ۵۶ (۲۶۱۸۲) به ۴۴ (۲۰۳۷۲)؛ زبان ۴۳ (۱۴۹۸۷) به ۵۷ (۱۹۵۰۹)؛ به علوم محض ۴۳ (۱۶۷۵۰) به ۵۷ (۲۲۱۸۵)؛ علوم کاربردی ۶۰ (۳۸۸۰۴) به ۴۰ (۲۵۵۵۶)؛ هنر ۵۹ (۱۰۱۶۷) به ۴۱ (۶۹۵۰)؛ ادبیات ۶۰ (۴۱۴۷۴) به ۴۰ (۲۷۲۵۹)؛ و تاریخ و جغرافیا ۶۳ (۱۵۹۸۳) به ۳۷ (۹۴۰۰) درصد است. بیشترین سهم کتاب‌های چاپ اول مربوط به موضوع‌های ادبیات و علوم کاربردی با ۶۰ درصد و بیشترین کتاب‌های چاپ مجدد متعلق به موضوع‌های کودک و نوجوان، زبان و علوم محض با ۵۷ درصد می‌باشد.

حوزه موضوعی دین با ۱۰۳۳۳۶ عنوان کتاب بین سال‌های ۱۳۵۸-۱۳۸۶، ۲۰/۶ درصد کل کتاب‌های منتشر شده را به خود اختصاص داده است

محض ۸۹ درصد، هنر ۸۸ درصد و علوم اجتماعی ۸۷ درصد و بیشترین کتاب‌های ترجمه مربوط به موضوع دین با ۵۲ درصد می‌باشد.

بر همین اساس، سهم کتاب‌های تهران نسبت به شهرستان‌ها، در حوزه کودک و نوجوان ۸۵/۴ (۵۹۵۳۶ عنوان) درصد به ۱۴/۶ (۱۰۱۶۱ عنوان)؛ کلیات ۸۴ (۱۲۷۲۸) به ۱۶ (۲۴۲۵)؛ فلسفه و روانشناسی ۵۲ (۹۵۱۱) به ۴۸ (۸۰۰۲)؛ دین ۸۲ (۸۴۳۲۰) به ۱۸ (۱۹۰۱۶)؛ علوم اجتماعی ۸۳ (۳۸۴۵۹) به ۱۷ (۸۰۹۵)؛ زبان ۹۴ (۳۲۴۶۵) به ۶ (۲۰۳۱)؛ علوم محض ۸۳ (۳۲۳۴۷) به ۱۷ (۶۵۸۸)؛ علوم کاربردی ۶۶ (۴۲۶۵۹) به ۳۴ (۲۱۷۰۱)؛ هنر ۶۶ (۱۱۳۰۵) به ۳۴ (۵۸۱۲)؛ ادبیات ۸۰ (۵۴۷۷۹) به ۲۰ (۱۳۹۵۴)؛ و تاریخ و جغرافیا ۸۲ (۲۰۷۱۲) به ۱۸ (۴۶۷۰) درصد است. بیشترین سهم کتاب‌های تهران مربوط به موضوع‌های زبان با ۹۴ درصد و کودک و نوجوان با ۸۵/۴ درصد و بیشترین کتاب‌های شهرستانی مربوط به موضوع فلسفه و روانشناسی با ۴۸ درصد می‌باشد.

وضعیت فعالیت ناشران بین سال‌ها ۱۳۵۸-۱۳۸۶

جدول شماره ۴، مربوط به وضعیت فعالیت ناشران بین سال‌های ۱۳۵۸ تا ۱۳۸۶ می‌باشد. در این جدول تمام ناشرانی که در هر سال چه به عنوان ناشر اول و چه به عنوان ناشران همکار فعالیت داشته‌اند، آمده است. آمارها جز در برخی از سال‌ها نشان از رشد نسبی فعالیت ناشران دارد. بر اساس آمارها ارائه شده در جدول شماره ۴، در سال‌های ۱۳۵۹، ۶۴ و ۶۵ و تعداد کمتری ناشر فعالیت داشته‌اند، که با نگاهی به جدول شماره ۱ مشخص می‌شود رابطه معناداری بین کاهش تعداد کتاب‌ها و فعالیت ناشران وجود دارد.

در خصوص سهم کتاب‌های تالیف نسبت به ترجمه، آمارها حاکی از آن است که سهم کتاب‌های تالیفی نسبت به ترجمه در حوزه کودک و نوجوان ۷۱/۳ (۴۹۶۷۲ عنوان) درصد به ۲۸/۷ (۲۰۰۲۵ عنوان) درصد؛ کلیات ۷۳ (۱۱۱۳۵) به ۲۷ (۴۰۱۸)؛ فلسفه و روانشناسی ۸۳ (۱۵۱۱۱) به ۱۷ (۳۲۰۲)؛ دین ۴۸ (۵۰۰۰۱) به ۵۲ (۵۳۳۳۵)؛ علوم اجتماعی ۸۷ (۴۰۳۸۵) به ۱۳ (۶۱۶۹)؛ زبان ۸۳ (۲۸۵۱۶) به ۱۷ (۵۹۸۰)؛ علوم محض ۸۹ (۳۴۵۹۵) به ۱۱ (۴۳۳۴۰)؛ علوم کاربردی ۸۱ (۵۲۰۴۲) به ۱۹ (۱۲۳۱۸)؛ هنر ۸۸ (۱۵۰۵۱) به ۱۲ (۲۰۶۶)؛ ادبیات ۸۱ (۵۵۳۳۹) به ۱۹ (۱۳۳۹۴)؛ و تاریخ و جغرافیا ۸۰ (۲۰۲۳۸) به ۲۰ (۵۱۴۴) درصد است. بیشترین سهم کتاب‌های تألیفی مربوط به موضوع‌های علوم

جدول ۳) توزیع فراوانی سهم کتاب‌های منتشر شده در موضوعات مختلف

موضوع	کلیات	فلسفه و روانشناسی	دین	علوم اجتماعی	زبان	علوم محض	علوم کاربردی	هنر	تاریخ و جغرافیا
کلیات	۱۲۳۷-۸۴	۱۲۳۷-۸۴	۱۲۳۷-۸۴	۱۲۳۷-۸۴	۱۲۳۷-۸۴	۱۲۳۷-۸۴	۱۲۳۷-۸۴	۱۲۳۷-۸۴	۱۲۳۷-۸۴
فلسفه و روانشناسی	۱۲۳۷-۸۴	۱۲۳۷-۸۴	۱۲۳۷-۸۴	۱۲۳۷-۸۴	۱۲۳۷-۸۴	۱۲۳۷-۸۴	۱۲۳۷-۸۴	۱۲۳۷-۸۴	۱۲۳۷-۸۴
دین	۱۲۳۷-۸۴	۱۲۳۷-۸۴	۱۲۳۷-۸۴	۱۲۳۷-۸۴	۱۲۳۷-۸۴	۱۲۳۷-۸۴	۱۲۳۷-۸۴	۱۲۳۷-۸۴	۱۲۳۷-۸۴
علوم اجتماعی	۱۲۳۷-۸۴	۱۲۳۷-۸۴	۱۲۳۷-۸۴	۱۲۳۷-۸۴	۱۲۳۷-۸۴	۱۲۳۷-۸۴	۱۲۳۷-۸۴	۱۲۳۷-۸۴	۱۲۳۷-۸۴
زبان	۱۲۳۷-۸۴	۱۲۳۷-۸۴	۱۲۳۷-۸۴	۱۲۳۷-۸۴	۱۲۳۷-۸۴	۱۲۳۷-۸۴	۱۲۳۷-۸۴	۱۲۳۷-۸۴	۱۲۳۷-۸۴
علوم محض	۱۲۳۷-۸۴	۱۲۳۷-۸۴	۱۲۳۷-۸۴	۱۲۳۷-۸۴	۱۲۳۷-۸۴	۱۲۳۷-۸۴	۱۲۳۷-۸۴	۱۲۳۷-۸۴	۱۲۳۷-۸۴
علوم کاربردی	۱۲۳۷-۸۴	۱۲۳۷-۸۴	۱۲۳۷-۸۴	۱۲۳۷-۸۴	۱۲۳۷-۸۴	۱۲۳۷-۸۴	۱۲۳۷-۸۴	۱۲۳۷-۸۴	۱۲۳۷-۸۴
هنر	۱۲۳۷-۸۴	۱۲۳۷-۸۴	۱۲۳۷-۸۴	۱۲۳۷-۸۴	۱۲۳۷-۸۴	۱۲۳۷-۸۴	۱۲۳۷-۸۴	۱۲۳۷-۸۴	۱۲۳۷-۸۴
تاریخ و جغرافیا	۱۲۳۷-۸۴	۱۲۳۷-۸۴	۱۲۳۷-۸۴	۱۲۳۷-۸۴	۱۲۳۷-۸۴	۱۲۳۷-۸۴	۱۲۳۷-۸۴	۱۲۳۷-۸۴	۱۲۳۷-۸۴
جمع	۱۲۳۷-۸۴	۱۲۳۷-۸۴	۱۲۳۷-۸۴	۱۲۳۷-۸۴	۱۲۳۷-۸۴	۱۲۳۷-۸۴	۱۲۳۷-۸۴	۱۲۳۷-۸۴	۱۲۳۷-۸۴

کتاب‌ها
اطلاعات ارتباطی ناشران

نشان از بهتر شدن وضعیت فعالیت ناشران در سال‌های اخیر و حرفه‌ای‌تر شدن نشر دارد.

آمارهای جدول ۵ نشان می‌دهد که بین سال‌های ۱۳۵۸-۱۳۶۶ به صورت میانگین ۷۱/۲ درصد ناشران زیر ۵ عنوان، ۱۴ درصد بین ۶ تا ۱۰ عنوان، ۹/۳ درصد بین ۱۱ تا ۲۰ عنوان، ۴/۲ درصد بین ۲۱-۵۰ عنوان، ۹/۹ درصد بین ۵۱-۱۰۰ عنوان و تنها ۴/۴ درصد بالاتر از ۱۰۱ عنوان کتاب منتشر کرده‌اند.

همچنین، بین سال‌های ۱۳۶۷-۷۶ به صورت میانگین ۵۹/۵ درصد ناشران زیر ۵ عنوان، ۱۷/۷ درصد بین ۶ تا ۱۰ عنوان، ۱۳ درصد بین ۱۱ تا ۲۰ عنوان، ۷/۶ درصد بین ۲۱-۵۰ عنوان، ۱/۷ درصد بین ۵۱-۱۰۰ عنوان و تنها ۵/۵ درصد بالاتر از ۱۰۱ عنوان کتاب منتشر کرده‌اند.

این وضعیت بین سال‌های ۱۳۷۷-۸۶ به صورت میانگین ۵۴/۹ درصد ناشران زیر ۵ عنوان، ۱۷/۷ درصد بین ۶ تا ۱۰ عنوان، ۱۳/۸ درصد بین ۱۱ تا ۲۰ عنوان، ۱۰/۱ درصد بین ۲۱-۵۰ عنوان، ۳/۷ درصد بین ۵۱-۱۰۰ عنوان و تنها ۱/۴ درصد بالاتر از ۱۰۱ عنوان کتاب منتشر کرده‌اند.

نتیجه‌گیری

بین سال‌های ۱۳۵۸-۸۶، ۵۰۲۰۷۵ عنوان کتاب منتشر شده است و از این تعداد ۳۸۷۰۷۲ (۷۷/۱ درصد) عنوان تالیف و ۱۱۵۰۰۴ (۲۲/۹ درصد) ترجمه می‌باشد. وجود ۷۷/۱ درصد کتاب‌ها تالیفی حاکی از وضعیت خوب تالیف در کشور و حضور مؤثر نویسندگان و پدیدآورندگان می‌باشد.

تمرکز نشر کتاب در تهران نسبت به شهرستان به وضوح قابل مشاهده است، به طوری که از تعداد کل کتاب‌های منتشر شده، ۳۸۳۸۳۴ (۷۶/۴ درصد) مربوط به تهران و تعداد ۱۲۴۰۵ (۳۳/۶ درصد) متعلق به شهرستان‌ها بوده است. سرمایه‌گذاری دولت بر روی نشر شهرستان‌ها و مرکز استان‌ها باعث می‌شود نویسندگان مترجمان شهرستانی کتاب‌های خود را برای نشر به این ناشران بسپارند.

از نظر نوبت چاپ، وضعیت کتاب‌های چاپ اول بهتر از چاپ‌های مجدد بوده است و از کل کتاب‌های منتشر شده، کتاب‌های چاپ اول با ۲۶۲۲۳۳ عنوان (۵۲/۲ درصد) و کتاب‌های چاپ مجدد با ۲۳۹۸۰۳ عنوان (۴۷/۸ درصد) بوده است.

متوسط شمارگان کتاب با گذشت زمان سیر نزولی داشته و از تعداد ۱۲۴۶۳ نسخه در سال ۱۳۵۸ به ۲۸۹۴

جدول ۴ توزیع فراوانی ناشران فعال سال‌های ۱۳۵۸-۱۳۸۶ (به تفکیک تهران و شهرستان)

سال	تهران		شهرستان		درصد رشد هر سال نسبت به سال قبل
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	
۱۳۵۸	۱۵۸	۷۶.۷	۴۸	۲۲.۳	۰.۰
۱۳۵۹	۱۲۶	۸۱.۶	۲۲	۱۸.۴	-۱۳.۱
۱۳۶۰	۱۶۴	۸۰.۸	۳۹	۱۹.۲	۱۲.۲
۱۳۶۱	۲۷۵	۷۸.۲	۷۶	۲۱.۷	۷۲.۹
۱۳۶۲	۲۲۰	۷۸.۹	۸۸	۲۱.۱	-۱۹.۱
۱۳۶۳	۳۷۵	۷۹.۲	۹۸	۲۰.۷	۱۲.۲
۱۳۶۴	۳۷۵	۷۶.۵	۱۰۶	۲۲.۵	-۲.۷
۱۳۶۵	۳۰۱	۸۰.۱	۷۵	۱۹.۹	-۱۶.۶
۱۳۶۶	۳۱۲	۸۲.۲	۶۲	۱۶.۸	-۰.۳
۱۳۶۷	۳۱۳	۸۱.۱	۷۲	۱۸.۹	۲.۹
۱۳۶۸	۳۶۵	۸۰.۲	۱۱۰	۱۹.۸	۲۲.۸
۱۳۶۹	۵۱۸	۸۰.۲	۱۲۶	۱۹.۶	۱۶.۰
۱۳۷۰	۵۶۶	۸۱.۷	۱۲۲	۱۸.۳	۳.۷
۱۳۷۱	۵۹۲	۷۷.۹	۱۶۸	۲۲.۱	۱۲.۸
۱۳۷۲	۶۰۵	۷۶.۵	۱۸۶	۲۲.۵	۲.۱
۱۳۷۳	۷۰۲	۷۲.۶	۲۲۰	۲۵.۲	۱۹.۲
۱۳۷۴	۸۲۲	۷۳.۹	۲۹۱	۲۶.۱	۱۸.۱
۱۳۷۵	۹۲۲	۷۲.۶	۳۱۲	۲۵.۲	۲۰.۹
۱۳۷۶	۱۰۷۲	۷۲.۲	۳۷۲	۲۵.۷	۱۶.۸
۱۳۷۷	۱۲۷۸	۷۳.۹	۴۵۲	۲۶.۱	۱۹.۷
۱۳۷۸	۱۵۲۹	۷۶.۰	۴۸۹	۲۲.۰	۱۷.۸
۱۳۷۹	۱۷۲۲	۷۷.۶	۵۰۱	۲۲.۲	۹.۶
۱۳۸۰	۱۹۲۳	۷۲.۸	۷۱۸	۲۷.۲	۱۸.۲
۱۳۸۱	۲۱۱۸	۷۰.۲	۸۷۷	۲۹.۸	۱۲.۲
۱۳۸۲	۲۱۷۸	۶۹.۱	۹۷۵	۳۰.۹	۲.۲
۱۳۸۳	۲۱۵۷	۶۶.۵	۱۰۸۹	۳۲.۵	-۲.۸
۱۳۸۴	۲۲۲۲	۶۶.۲	۱۱۹۵	۳۲.۸	۹.۰
۱۳۸۵	۲۲۵۰	۶۵.۲	۱۲۰۲	۳۲.۸	-۲.۲
۱۳۸۶	۲۲۷۷	۶۶.۱	۱۱۵۴	۳۲.۹	-۱.۵

میزان فعالیت ناشران

با مطالعه آمارهای ارائه شده در جدول شماره ۵ می‌توان به اطلاعات قابل توجهی در خصوص میزان فعالیت ناشران دست یافت. در این جدول ناشران را از نظر میزان نشر به شش گروه ۵ عنوان و پایین‌تر، بین ۶-۱۰ عنوان، ۱۱-۲۰ عنوان، ۲۱-۵۰ عنوان، ۵۱-۱۰۰ عنوان و بالاتر از ۱۰۱ عنوان تقسیم شده است.

با مطالعه آمارهای ارائه شده مشخص می‌شود هر چه به سال ۱۳۸۶ نزدیک‌تر می‌شویم تعداد ناشرانی که بیش از ۱۰۱ عنوان کتاب منتشر کرده‌اند بیشتر می‌شود و تعداد ناشرانی که کمتر از ۵ عنوان کتاب داشته‌اند کمتر می‌شود. این آمارهای

جدول ۵: توزیع فراوانی ناشران فعال سال‌های ۱۳۵۸-۱۳۸۶ (به تفکیک تعداد کتاب‌ها)

سال	عنوان و یا بین‌ان		۱-۶		۱۱-۲۰		۲۱-۵۰		۵۱-۱۰۰		بالای ۱۰۰	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
۱۳۵۸	۱۶۷	۸۱.۱	۲۱	۱۰.۲	۱۵	۷.۳	۳	۱.۰	۱	۰.۵	۰	۰.۰
۱۳۵۹	۱۳۵	۷۵.۹	۲۲	۱۲.۲	۱۵	۸.۲	۵	۲.۵	۱	۰.۶	۱	۰.۶
۱۳۶۰	۱۷۶	۸۶.۷	۱۵	۷.۲	۷	۳.۵	۴	۲.۰	۱	۰.۵	۰	۰.۰
۱۳۶۱	۲۵۵	۷۲.۶	۵۱	۱۴.۵	۳۱	۸.۸	۱۱	۳.۱	۱	۰.۳	۲	۰.۶
۱۳۶۲	۳۶۸	۶۶.۱	۶۲	۱۵.۳	۵۱	۱۲.۲	۲۹	۶.۹	۵	۱.۲	۱	۰.۲
۱۳۶۳	۳۸۰	۵۹.۲	۸۵	۱۸.۰	۶۶	۱۴.۰	۳۳	۷.۰	۷	۱.۵	۲	۰.۴
۱۳۶۴	۲۶۶	۶۵.۶	۷۱	۱۵.۷	۵۳	۱۱.۸	۲۲	۴.۹	۸	۱.۸	۱	۰.۲
۱۳۶۵	۲۶۵	۷۰.۵	۶۲	۱۶.۵	۳۸	۷.۲	۱۳	۳.۵	۶	۱.۶	۲	۰.۵
۱۳۶۶	۲۴۵	۶۵.۳	۶۰	۱۶.۰	۳۹	۱۰.۳	۲۶	۶.۹	۴	۰.۵	۳	۰.۸
۱۳۶۷	۲۷۲	۷۰.۵	۵۹	۱۵.۳	۳۲	۸.۳	۱۸	۴.۷	۵	۱.۳	۰	۰.۰
۱۳۶۸	۳۱۱	۵۶.۰	۹۱	۱۶.۲	۸۲	۱۴.۸	۵۲	۹.۲	۱۷	۳.۱	۲	۰.۴
۱۳۶۹	۳۵۰	۵۲.۳	۱۳۹	۲۳.۶	۹۲	۱۴.۳	۴۹	۷.۶	۱۱	۱.۷	۳	۰.۵
۱۳۷۰	۳۸۳	۵۷.۳	۱۳۲	۱۹.۸	۸۶	۱۲.۹	۵۵	۸.۲	۹	۱.۳	۳	۰.۴
۱۳۷۱	۴۶۶	۶۱.۳	۱۴۰	۱۸.۲	۸۷	۱۱.۵	۵۹	۷.۸	۷	۰.۹	۱	۰.۱
۱۳۷۲	۴۹۵	۶۲.۶	۱۳۸	۱۶.۹	۱۰۲	۱۲.۹	۶۶	۸.۱	۹	۱.۱	۳	۰.۴
۱۳۷۳	۵۲۸	۵۷.۰	۱۷۰	۱۸.۰	۱۲۷	۱۳.۶	۶۵	۶.۹	۱۸	۱.۹	۶	۰.۶
۱۳۷۴	۶۶۵	۵۹.۶	۲۰۲	۱۸.۱	۱۲۰	۱۲.۶	۷۷	۶.۹	۲۲	۲.۰	۹	۰.۸
۱۳۷۵	۶۹۲	۵۶.۱	۲۰۶	۱۶.۷	۱۸۶	۱۳.۰	۱۰۹	۸.۸	۲۷	۲.۲	۱۵	۱.۲
۱۳۷۶	۸۶۸	۶۰.۱	۲۵۵	۱۷.۶	۱۷۲	۱۲.۰	۱۰۹	۷.۵	۲۲	۱.۷	۱۵	۱.۰
۱۳۷۷	۱۰۲۳	۵۹.۷	۳۰۸	۱۷.۸	۲۲۰	۱۲.۳	۱۳۳	۶.۵	۳۱	۱.۸	۱۵	۰.۹
۱۳۷۸	۱۱۷۵	۵۷.۷	۳۷۲	۱۸.۲	۲۵۹	۱۳.۷	۱۷۲	۸.۲	۳۹	۱.۹	۲۱	۱.۰
۱۳۷۹	۱۲۵۲	۵۶.۲	۴۱۵	۱۸.۸	۲۹۲	۱۳.۲	۱۵۶	۸.۸	۴۴	۲.۰	۲۶	۱.۲
۱۳۸۰	۱۶۰۲	۶۰.۷	۴۷۷	۱۸.۱	۳۸۶	۱۴.۶	۲۳۲	۱۰.۳	۶۶	۲.۵	۳۷	۱.۴
۱۳۸۱	۱۶۹۷	۵۶.۳	۵۲۱	۱۷.۲	۳۹۵	۱۳.۱	۲۹۸	۹.۹	۶۵	۲.۲	۳۹	۱.۳
۱۳۸۲	۱۸۰۳	۵۷.۲	۵۳۶	۱۶.۷	۴۰۵	۱۳.۵	۳۱۳	۹.۶	۷۷	۲.۲	۳۹	۱.۲
۱۳۸۳	۱۷۷۱	۵۴.۶	۵۷۹	۱۷.۸	۴۴۰	۱۳.۶	۳۱۵	۹.۷	۸۸	۲.۰	۴۲	۱.۳
۱۳۸۴	۱۷۸۹	۵۰.۶	۵۶۱	۱۵.۹	۵۲۳	۱۵.۰	۳۵۰	۱۲.۷	۱۲۲	۴.۰	۶۲	۱.۸
۱۳۸۵	۱۶۹۱	۴۹.۰	۶۱۹	۱۷.۹	۵۰۳	۱۵.۵	۳۵۲	۱۳.۱	۴۵۲	۱۴.۱	۶۴	۱.۹
۱۳۸۶	۱۶۰۷	۴۷.۳	۶۲۲	۱۸.۶	۵۲۴	۱۵.۶	۳۱۹	۱۲.۳	۱۳۹	۴.۱	۷۲	۲.۱

سهم ناشران شهرستانی از تولید کتاب نسبت به ناشران مستقر در تهران بسیار ناچیز است. به طور میانگین سهم ناشران تهرانی ۷۵/۷ درصد و سهم ناشران شهرستانی ۲۴/۳ درصد بوده است و این نشان از تمرکز انتشار کتاب در تهران می‌باشد

کتاب‌های رده کلیات (حوزه مرجع، نسخ خطی و ...) و هنر و خاص بودن کتاب‌های این دو حوزه، نیازمند سرمایه‌گذاری از سوی مسئولان و دست‌اندرکاران می‌باشد و توجه به این حوزه‌ها می‌تواند در رشد کتاب‌ها مؤثر باشد.

کتاب‌های کودک و نوجوان ۴۶/۸ درصد میانگین رشد و کلیات با ۳۹/۳ درصد در بین سال‌های ۱۳۵۷-۸۶ بیشترین میانگین رشد در سال‌های مختلف را داشته‌اند و موضوعات علوم اجتماعی با ۱۱/۷ درصد و تاریخ و جغرافیا با ۱۳/۲ درصد پایین‌ترین میانگین رشد را دارا بوده‌اند.

۵۲ درصد از کتاب‌های منتشر شده در حوزه دین، ترجمه

نسخه در سال ۱۳۸۶ رسیده است. با رشد تعداد عناوین، رشد منفی در شمارگان حاصل شده است.

کتاب‌های حوزه دین با تعداد ۱۰۳۳۳۶ عنوان کتاب، ۲۰/۶ درصد کل کتاب‌های را به خود اختصاص داده است و پس از آن کتاب‌های کودک و نوجوان با ۶۸۶۹۷ (۱۳/۹ درصد) و ادبیات با ۶۷۴۰۳ عنوان (۱۳/۵ درصد) را به خود اختصاص داده است.

میزان انتشار کتاب‌های حوزه کلیات با ۱۵۱۵۲ (۳ درصد) و هنر با ۱۷۱۱۷ (۳/۴ درصد) از وضعیت مناسبی برخوردار نیست و در رتبه‌های پایین‌تری قرار دارند. با توجه به ماهیت

بوده است و اگر چاپ‌های مختلف کتاب‌های دعا را به این درصد اضافه کنیم، نشان می‌دهد تولید کتاب‌های دینی در ایران زیاد نیست و ضرورت توجه جدی مسئولان به تولید کتاب‌های کیفی را می‌طلبد.

سهم ۷۷ درصد کتاب‌های تالیفی نسبت به کتاب‌های ترجمه، نشان از وضعیت مناسب تولید علم در جامعه دارد، برنامه‌ریزی مناسب برای صدور آثار ایرانی به بازارهای جهانی، می‌تواند تاثیر بسیار مثبتی بر توسعه نشر ایران داشته باشد.

با وجود فعالیت ناشرانی بزرگی در مراکز استان‌ها مانند قم، مشهد، تبریز، شیراز و ... هنوز سهم ناشران شهرستانی از تولید کتاب نسبت به ناشران مستقر در تهران بسیار ناچیز می‌باشد. به‌طور میانگین سهم ناشران تهرانی ۷۵/۷ درصد و سهم ناشران شهرستانی ۲۴/۳ درصد بوده است و این نشان از تمرکز انتشار کتاب تهران می‌باشد. سرمایه‌گذاری و آموزش ناشران شهرستانی و ارائه آگاهی‌های لازم به ناشران در خصوص نشر حرفه‌ای و چرخه درست نشر می‌تواند در ادامه فعالیت آنها و همچنین ادامه فعالیت‌های آگاهانه آنها مؤثر باشد و جا دارد مسئولان امر فعالیت‌های بیشتری در این خصوص مبذول دارند.

مشاهده آمارها نشان می‌دهد که بالاترین تعداد ناشران فعال، بعد از پیروزی انقلاب اسلامی در سال ۱۳۸۵ با ۳۴۵۳ ناشر فعال بوده است که با مقایسه آن با تعداد بیش از ۸۰۰۰ ناشرانی که مجوز فعالیت دارند، مشخص می‌شود بالغ بر ۵۰ درصد از ناشران حتی یک کتاب هم منتشر نکرده‌اند. سرمایه‌گذاری مسئولان بر بخش حرفه‌ای نشر و ناشران حرفه‌ای در بلندمدت می‌تواند تاثیر بسیار مثبت بر چرخه نشر داشته باشد.

بیشتر ناشران به صورت غیر حرفه‌ای به انتشار کتاب مشغول هستند و بر اساس آمارهای ارائه شده در سال‌های بعد از انقلاب، به‌صورت میانگین ۷۲/۲ درصد ناشران ۵ عنوان یا کمتر از آن، ۱۴ درصد بین ۶ تا ۱۰ عنوان، ۹/۳ درصد بین ۱۱ تا ۲۰ عنوان، ۴/۲ درصد بین ۲۱ تا ۵۰ عنوان، ۹/۹ درصد بین ۵۱ تا ۱۰۰ عنوان و تنها ۰/۴ درصد بالاتر از ۱۰۱ عنوان کتاب منتشر می‌کنند.

جمع‌بندی

بررسی حاضر نشان می‌دهد در سال‌های پس از پیروزی انقلاب اسلامی ایران، وضعیت نشر کتاب در حوزه‌های

مختلف موضوعی از رشد نسبتاً مطلوبی برخوردار بوده‌است؛ این رشد در دهه سوم نسبت به دو دهه اول و دوم مطلوب‌تر بوده است. کتاب‌های حوزه دین با تعداد ۱۰۳۳۳۶ عنوان کتاب، ۲۰/۶ درصد کل کتاب‌های را به خود اختصاص داده است و بیشترین کتاب‌های ترجمه شده نیز از این حوزه می‌باشد.

بین سال‌های ۱۳۵۸-۸۶، ۵۰۲۰۷۵ عنوان کتاب منتشر شده است، که ۷۷/۱ درصد کتاب‌های منتشر شده، تالیف هستند، این وضعیت حاکی از وضعیت خوب تولید علم در کشور و حضور مؤثر نویسندگان و پدیدآورندگان حوزه‌های مختلف و همچنین نشان‌دهنده وجود زمینه و بسترهای مناسب برای عرضه آثار ایرانی در بازارهای جهانی است.

فعالیت ناشران بیشتر در تهران تمرکز دارد و بالغ با ۷۵ درصد کتاب‌ها در تهران منتشر می‌شوند. نشر کشور با نزدیک شدن به سال ۱۳۸۶ حرفه‌ای‌تر شده و بر تعداد ناشران پر کار افزوده می‌شود. با این وجود، ناشرانی که بالاتر از ۲۱ عنوان کتاب منتشر می‌کنند - و می‌توان آنها را ناشران نسبتاً حرفه‌ای نامید - درصدی کمی از ناشران را شامل می‌شود. برنامه‌ریزی مسئولان در جهت حرفه‌ای شدن نشر و همچنین آگاهی‌رسانی از طریق برگزاری دوره‌های آموزشی کاربردی و اطلاع‌رسانی در خصوص نشر و ایجاد زیرساخت‌های اطلاع‌رسانی مناسب می‌تواند آینده مناسبی را در این زمینه رقم زند.

پی‌نوشت‌ها:

* dariushmatlabi@yahoo.com

۱. ناشران مولف از این بخش جدا شده‌اند و جزو ناشران محسوب نشده‌اند.

مآخذ:

۱. آذرنگ، عبدالحسین (۱۳۷۸). شمه‌ای از کتاب، کتابخانه و مشر کاب. تهران: نشر کتابدار.
۲. تعاریف و مفاهیم واژه‌ها و اقلام آماری حوزه فرهنگ و هنر. زیر نظر غلامرضا... تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، ۱۳۸۱.
۳. نظربلند، آزاده (۱۳۸۴). «بررسی تطبیقی وضعیت نشر کتاب در ایران طی برنامه‌های دوم و سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی (۱۳۷۳-۱۳۸۲)». پایان‌نامه کارشناسی ارشد گروه علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات.

بین سال‌های ۱۳۵۸-۸۶، ۵۰۲۰۷۵ عنوان کتاب منتشر شده است و از این تعداد ۳۸۷۰۷۲ (۷۷/۱ درصد) عنوان تالیف و ۱۱۵۰۰۴ (۲۲/۹ درصد) ترجمه می‌باشد. وجود ۷۷/۱ درصد کتاب‌ها تالیفی حاکی از وضعیت خوب تالیف در کشور و حضور مؤثر نویسندگان و پدیدآورندگان می‌باشد.